

Черкесова Інна Григорівна,

заслужений діяч мистецтв України, професор,

професор кафедри образотворчого мистецтва

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0003-3274-2200

in_dizain@ukr.net

**ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ З ХУДОЖНЬО-ПРИКЛАДНОЇ ГРАФІКИ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КОГНІТИВНОГО ДИСОНАНСУ
У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 023
«ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО»**

У статті представлено використання технології занурення в історичну реконструкцію у процесі створення композицій художньо-прикладної графіки студентами спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Задіяна технологія дозволила студентам поглибити власну ерудицію, отримати нові знання з історії і культури часів середньовічного Луцька, часу правління Великого князя Вітовта. Розкрито можливості поєднання академічного аналізу форми з творчим переосмисленням історичних образів та подій у конкретному історичному просторі замку Любарта (Луцьк, Україна). У статті представлено обрані студентські композиції, проведено аналіз цих робіт відповідно розкриттю заданої теми. Формою композицій художньо-прикладної графіки за історичною тематикою стала ілюстрація. Визначено художні графічні засоби створення художньої форми практичних завдань (лінія, пляма, колір). Розуміння та передбачення студентами гіпотетичного місця використання їх творчовиконавських ілюстрацій дозволило створити змістовні роботи. Систематизація цих робіт дозволила визначити графічні композиції як ілюстрації до книжкових видань на сторінках, на шмуцтитулах. Чорно-білі ілюстративні рисунки завжди добре узгоджуються з текстовим набором у друкованих виданнях. Кольорові ілюстрації призначалися для оформлення обкладинок книжкових видань, календарів, для оформлення афіш, рекламних тематичних плакатів тощо. Виявлено і кваліфіковано графічну композицію як станкову у стилі сучасного мистецтва на основі певної емоції жаху, болю, розпачу перед смертельною небезпекою. Превалювання емоційного змісту над лаконічною формою примітивізму визначає застосування роботи у виставкових просторах сучасного мистецтва, як ілюстрації у виданнях психологічного характеру. Розкрито, що розвиток нових молодих поколінь художників відбувався задіянням інструменту залучення до традиції – відтворення ситуацій з метою створення конкретної художньої форми. Було проявлено емоційне окультурення молоді зануренням у тему ілюстративного ряду.

Ключові слова: художньо-прикладна графіка, ілюстрація, технологія занурення в історичну реконструкцію, графічні виражальні засоби, образотворче мистецтво, когнітивний дисонанс.

Cherkesova Inna. PRACTICAL EXERCISES IN THE ARTISTIC-APPLIED GRAPHICS AS A TOOL FOR OVERCOMING COGNITIVE DISSONANCE AMONG STUDENTS OF SPECIALITY 023 “FINE ARTS”

This article presents the use of immersion in historical reconstruction during the creation of applied graphic art compositions by students of the 023 “Fine Arts, Decorative Arts, and Restoration” programme. The technology employed enabled students to deepen their own knowledge and acquire new insights into the history and culture of medieval Lutsk during the reign of Grand Duke Vytautas. The article explores the possibilities of combining academic analysis of form with the creative reinterpretation of historical images and events within the specific historical setting of Lubart’s Castle (Lutsk, Ukraine). This article presents a selection of students’ compositions and provides an analysis of these works in relation to the development of the given theme. Illustration emerged as the form of composition in applied graphic art on historical themes. The artistic graphic means used to create the artistic form of practical tasks (line, shape, colour) have been identified. The students’ understanding and anticipation of a hypothetical context for the use of their creative–executed illustrations enabled them to produce meaningful works. The systematisation of these works allowed the graphic compositions to be identified as illustrations for book publications on pages and fly-titles. Black-and-white illustrative drawings always complement the text layout well in printed publications. Colour illustrations were intended for the books cover design and calendars, as well

as for posters, thematic advertising posters and the like. The graphic composition has been identified and classified as easel art in the style of contemporary art, based on specific emotions of horror, pain and despair in the face of mortal danger. The predominance of emotional content over the concise form of primitivism determines the use of the work in contemporary art exhibition spaces, as well as in illustrations for publications of a psychological nature. It is revealed that the development of new generations of young artists took place through the use of a method of engaging with tradition – the recreation of situations with the goal of creating a specific artistic form. The emotional cultural development of young people was demonstrated through immersion in the subject matter of the illustrative series.

Key words: decorative and applied graphic, illustration, immersion technique in historical reconstruction, graphic means of expression, visual arts, cognitive dissonance.

Вступ. Вид художньо-прикладної графіки – ілюстрація за конкретною тематикою потребує певного рівня ерудиції від художника-виконавця. Під час виконання практичних завдань зі створення ілюстрацій за тематикою з'їзду королів у замку Любарта (Луцьк) 1429 р. за часів ВКЛ (Великого князівства Литовського) і Великого князя Вітовта було зафіксовано когнітивний дисонанс у молодих виконавців – студентів кафедри образотворчого мистецтва (ВНУ імені Лесі Українки).

Метою нашого дослідження стало показати шлях створення молодими виконавцями навчально-творчої графічної композиції за історичною тематикою з використанням технології занурення в історичну реконструкцію, що сприяє формуванню цілісного уявлення про історичний контекст. Молоді виконавці у своїх пошукових ескізах композиції спираються на результати попередніх досліджень, осмислюють історичні події у реальному середовищі старої частини Луцька та уявно реконструюють елементи «живої історії».

Аналіз джерельної бази методу історичної реконструкції систематизував розуміння алгоритмів послідовності реконструкції для використання отриманих знань у створенні авторських графічних робіт. Автори наукових досліджень такі, як Богдашина О. М. [1], Гедь А. В. [2], Макаруч С. А. [3] Підгаєцький В. В. [4] аналізували, описували, формулювали методологію українського джерелознавства, що забезпечило теоретичну базу для уважного опрацювання історичних джерел. Такий ґрунтовний підхід до вивчення історичних текстів та ілюмінацій в них дозволив майбутнім митцям – студентам образотворчого мистецтва створити графічні композиції

за певною історичною тематикою. Джерела з візуальної інформації про художні форми зображень з'їзду королів у замку Любарта допомогли студентам зрозуміти відмінності у ієрархії королів і князів, правильно зображувати геральдичні символи, одяг та зброю часу Середньовіччя на теренах ВКЛ [5; 6].

Студентам було складно обрати конкретну тему з цієї події для створення ілюстрації. Першим етапом виконання завдання стало ознайомлення з вербальною інформацією. Студенти прослухали і перечитали тексти лекцій за темою. Виділяли певні описи різних ситуацій спілкування між учасниками конгресу. Передивилися іконографію учасників історичної події. Робили перші чернеткові ескізи композиції. Саме на цьому етапі проявився недолік необізнаності або слабкої обізнаності молоді з часом історичної події, з культурою, з вбранням учасників з'їзду королів, з художніми творами за цією тематикою.

Студенти свідомо почали шукати тексти в історичних літописах, уважно передивлятися ілюмінації у рукописних книгах часу пізнього Середньовіччя. Знаходили цікаву для себе інформацію у іноземних наукових виданнях. Сучасні високі технології збагатили можливості пошуку інформації і студенти активно та вміло користуються такими можливостями. У наступних етапах роботи над тематичною ілюстрацією відбулася ще більша мотивація молодих виконавців до подолання когнітивного дисонансу на шляху розкриття теми. Студенти завдяки пошуку та осмисленню потрібної інформації отримали певні знання, поглибили власну ерудицію. У студентів стало відбуватися занурення в історію та формуватися нове сприйняття

історичних подій на конкретному місці їх проживання та навчання. Вони стали частіше відвідувати замок Любарта, де відбулася означена історична подія, територію Окольного замку та його підземелля, де розміщено музей середньовічних часів Луцька. Так поступово формувалося розуміння та осмислення художніх форм змісту майбутніх композицій.

Матеріали та методи. У процесі ознайомлення з вербальними та візуальними матеріалами за означеною тематикою студенти робили чернеткові замальовки з зображень королів та князів – учасників з'їзду 1429 р., їх вбрання, геральдичних знаків. Вивчали форми корон можновладців як символу влади і статусу. Намагалися передати у рисунках власне уявлення про форму вкраденої та знищеної корони князя Вітовта. Захоплення розкриттям теми мотивувало до більш широкого й глибокого пізнання історичних подій. Осмислення подій, ситуацій у спілкуванні королів та князів, виявлення їх інтересів у коронуванні Великого князя Вітовта з роду Гедиміновичів привело до занурення в історію. Можливість реально перебувати на території Замку Любарта, на прилеглих територія, де збереглася пам'ять про велич князя Вітовта і Великого князівства Литовського, про підступність потаємних ворогів Вітовта на шляху до його коронації, все це стало тригером у активізації пізнання у студентів – майбутніх художників.

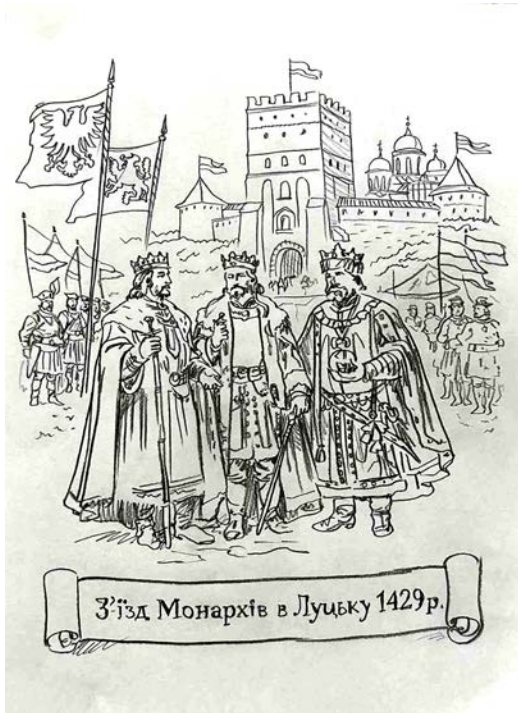
Методом подолання когнітивного дисонансу став інструмент залучення до традиції – відтворення реальних подій і певних ситуацій, реальних обставин у природному середовищі, що існує й сьогодні, з метою створення певної тематичної мистецької форми.

Емоційне окультурювання молодих митців відбулося завдяки методу занурення в тему ілюстративного ряду. Студенти уважно вивчали візуальні матеріали – художні твори минулих століть за означеною тематикою. Видатні українські художники у своїх творах передали своє розуміння європейської історичної події 1429 року. На етапі вивчення художніх творів минулого

і проявилася дія когнітивного дисонансу. Сучасні студенти ці твори сприймали як реальний візуальний літопис історичної події, що відбулася за кілька століть до створення цих картин. Наприклад, на картині литовського художника Йонаса Мацкявічуса «Вітовт Великий на конгресі в Луцьку» 1934 р. зроблено акцент на величі князя. Український художник Андрій Серебряков на своїй картині «З'їзд монархів», 2013 р. зобразив момент певного етапу перемовин між учасниками з'їзду. Український художник-баталіст, головний художник студії Українського батального живопису Артур Орльонов у 2016 році створив масштабне історичне полотно «З'їзд європейських монархів у Луцьку. 1429 р.», де зображено головних представників європейської королівської еліти Великого князя Вітовта, короля Сигізмунда Люксембурзького й короля Ягайла у замку Любарта у Луцьку. Сучасний художник Олександр Дишко створив графічну композицію «Конгрес європейських монархів у Луцьку. 1429 р.», 2012 р. Деталізація середовища багатофігурної композиції показує матеріальні форми простору середньовічного часу події – архітектуру інтер'єру, меблі, зовнішній вигляд учасників події [5; 7].

Після ознайомлення з тематичними матеріалами – текстами та візуальними художніми формами студенти-виконавці згенерували свої ідеї на основі отриманих емоцій від історичних подій 1429 р. у Луцьку. Опрацювання теоретичних та візуальних матеріалів допомогло майбутнім митцям створити свої графічні композиції, в яких було проявлено власне розуміння, сприйняття, емоційний стан. Головним чином потрібну інформацію студенти знаходили в інтернеті на певних сайтах. Керівником означеного проекту професором Інною Черкесовою було надано студентам тексти лекцій, презентації за темами з'їзду у замку Любарта, іконографію Великого князя Вітовта та королів – учасників події, форми середньовічного вбрання тощо. Нажаль у Луцьку немає рукописних книжок того часу з ілюмінаціями. Тому користувалися картинками з інтернету. Роботи студентів можна систематизувати за стилем

виконання завдання. Графіка Каріни Михальчук (Мал.1), Олени Мотрунчик (Мал. 2), Дарії Хомич (Мал. 3), Софії Нестеренко (Мал. 4) утворена головним графічним виражальним засобом – лінією. Це багатофігурні композиції з зображенням фігур головних учасників історичної події 1429 р. у Луцьку. Такими ілюстраціями можна прикрашати науково-методичні видання, історичні тексти тощо.

Мал. 1. З'їзд монархів у Луцьку 1429 р.

Мал. 2. Луцьк. 1429. З'їзд монархів

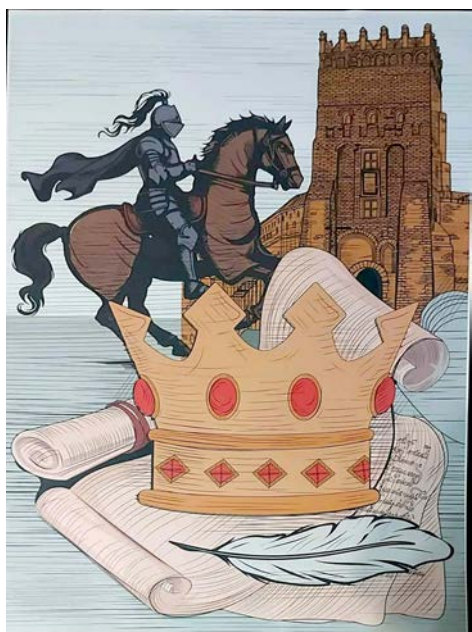
Мал. 3. Вітовт вирішує важливі питання

Мал. 4. Алгоритм

Роботи з художньо-прикладної графіки Богдани Братарчук (Мал. 5), Олександри Помазан (Мал. 6), Ірини Керенської (Мал. 7) виконані з використанням кольору. Такі ілюстрації можуть прикрасити обкладинки, титули та шмуцтитули книжок, календарів, історичних видань. Ці малюнки можна використовувати у афішах, рекламних формах тощо. Студентам вдалося знайти той рівень узагальнення форми зображень, що одразу занурює глядача у певний історичний час означеної події.

Композиція Владислава Скорупського розкриває тему злочину, тему отруєння малолітніх синів князя Вітовта (Мал. 8 та Мал. 9).

Мал. 5. Мрія, що не здійснилася

Мал. 6. VITOVTV. 1429. VKL

Мал. 7. Вітовт і корона

Мал. 8 і Мал. 9. Трагічна подія. Отруєння синів Великого князя Вітовта

Студент створив два варіанти композиції. Це був пошук найбільшої виразності у передачі емоційного стану та ставлення до жорстокості, що вчинив лицар Саненберг «благими» намірами нібито врятувати синів князя Вітовта. Існують різні версії цієї події від заперечення про існування синів-спадкоємців у князя Вітовта до їх життя і страшної загибелі. Художники вивчають історичні події, що намагаються зображувати і довіряють істориком. Головним і важливим у створенні цих варіантів композиції стала емоційна напруга: відчуття біди, болю, несправедливості, жорстокості до дітей. Графічне зображення створено у стилістиці сучасного мистецтва: узагальнені до карикатурності форми, підвищена лаконічність стилізації та використання графічних засобів – пляма, лінія. Розподіл по вісі золотого перерізу, де знаходиться келих з отрутою. Права частина менша за площиною зображення з контуром хлопчика вказує на беззахисність дитини. Ліва частина, більша

за площею зображення, заповнена силуетом ката, що протягує дитині келих з отрутою. В цілому композиція вийшла за рамки просто ілюстрації і набула якостей авторської станкової графіки, яку можна презентувати у виставках сучасного мистецтва.

Результати. Результатом процесу створення тематичних композицій студентами 4 курсу кафедри образотворчого мистецтва ВНУ імені Лесі Українки стали графічні композиції – ілюстрації за темою з'їзда королів у замку Любарта у Луцьку 1429 р. з метою надати Великому князю Вітовту королівського статусу. Студенти обраними графічними засобами створили форми художньо-прикладної графіки – ілюстрації. В своїх роботах автори-виконавці розкрили власне сприйняття й розуміння знакової історичної події, передали певний емоційний настрій. Допомогло їм цього досягнути задіяння технології занурення в історичну реконструкцію, а саме ознайомлення з артефактами доби пізнього Середньовіччя на теренах Луцька, з певними текстовими сучасними інтерпретаціями означеної історичної події, візуальними матеріалами (ілюмінаціями в рукописних книгах того часу, картинами сучасних художників за означеною темою). Розвиток нових молодих поколінь художників відбувався задіянням інструменту залучення до традиції – відтворення ситуацій з метою створення конкретної художньої форми. Було проявлено емоційне окультурення молоді зануренням у тему ілюстративного ряду.

Висновки. Потрібно зазначити виявлення ефективності задіяння технології

занурення в історичну реконструкцію у процесі створення ілюстративних форм художньо-прикладної графіки студентами кафедри образотворчого мистецтва ВНУ імені Лесі Українки. У дослідженні описано процес роботи від генерування ідей на основі осмислення текстових та візуальних історичних матеріалів за конкретним тематичним напрямком до отримання кінцевого результату – художньої форми, виконаної графічними засобами.

Занурення в історію подій 1429 р. допомогло студентам розширити і поглибити власну ерудицію, отримати нові знання з історії, культури, мистецтва середньовічних часів взагалі й на теренах Великого князівства Литовського зокрема. У своїй творчій роботі молоді виконавці отримали певний емоційний досвід і сформували своє ставлення до конкретної історичної події виразили у навчально-творчих композиціях, що стало ознакою подолання когнітивного дисонансу.

Шлях подальших досліджень буде визначати розуміння того, що візуали-художники у генерації ідеї спираються на лаконічні вербальні тексти та на візуальні форми за обраної тематикою. Головним стає через деталь розгорнуту подію у часі й просторі, відтворити потрібне історичне середовище і розмістити в ньому учасників. Художник у своїй роботі одночасно стає режисером, актором, декоратором щоб розкрити образ ідеї та створити досконалу художню форму, що сповнена глибоким художнім змістом.

Література:

1. Богдашина О.М. Джерелознавство історії України: Теорія, методика, історія : Навч.-метод. посібник. Х., 2005
2. Гедьо А. В. (2019) «Історична реконструкція»: Навчально-методичні матеріали. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31123/1/A_Hedo_RP_IR_2019_IFF.pdf
3. Макачук С.А. Писемні джерела з історії України. К., 1998.
4. Підгаєцький В. В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України ХХ століття : Навч. посіб. для іст. ф-тів ун-тів. Дніпропетровськ, 2001
5. Луцьк 1429. Остання столиця. Альбом-каталог художніх виставок мистецького об'єднання КУЛІЯ. 2019. С. 136-137.
6. Творче об'єднання «Історична реконструкція» URL: http://palac-pv.pp.ua/index/tvorche_ob_39_ednannja_quot_istorichna_rekonstrukcija_quot/0-184

7. Marek Szyszko. W 1429 r. w Łucku doszło do niebywałego zjazdu. Księga Kresów Wschodnich. 2011. <https://archiwum.rp.pl/artykul/1043624-W-1429-r-w-Lucku-doszlo-do-niebywalego-zjazdu.html>

References:

1. Bohdashyna O.M. Dzhereloznavstvo istoriyi Ukrayiny: Teoriya, metodyka, istoriya: Navch.-metod. posibnyk. KH., 2005. [Bogdashyna O.M. Source studies of the history of Ukraine: Theory, methodology, history: Teaching and methodological manual. Kh., 2005]. [in Ukrainian].
2. Hed'o A. V. «Istorychna rekonstruktsiya» (Navchal'no-metodychni materialy). 2019. [Gedyo A. V. «Historical Reconstruction» (Teaching and Methodological Materials). 2019]. [in Ukrainian]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31123/1/A_Hedo_RP_IR_2019_IFF.pdf
3. Makarchuk S.A. Pysemni dzherela z istoriyi Ukrayiny. – K., 1998. [Makarchuk S.A. Written sources on the history of Ukraine. K., 1998.]. [in Ukrainian].
4. Pidhayets'kyi V. V. Osnovy teorii ta metodolohiyi dzhereloznavstva z istoriyi Ukrayiny KHKH stolittya: Navch. posib. dlya ist. f-tiv un-tiv. Dnipropetrovs'k, 2001. [Pidgaetskyi V. V. Fundamentals of the theory and methodology of source studies on the history of Ukraine in the 20th century: Textbook for historical sciences of universities – Dnipropetrovsk, 2001.]. [in Ukrainian].
5. Luts'k 1429. Ostannya stolytsya. Al'bom-kataloh khudozhnikh vystavok mystets'koho ob'yednannya KULYA. 2019. S. 136-137. [Lutsk 1429. The Last Capital. Album-catalog of art exhibitions of the KULYA art association. 2019. pp. 136-137.]
6. Tvorche ob'yednannya «Istorychna rekonstruktsiya». [Creative Association «Historical Reconstruction»]. [in Ukrainian]. URL: http://palac-pv.pp.ua/index/tvorche_ob_39_ednannja_quot_istorichna_rekonstrukcija_quot/0-184
7. Marek Szyszko. W 1429 r. Łucku doszło do niebywałego zjazdu. Księga Kresow Wschodnich. 2011. [Marek Szyszko. In 1429, an unprecedented gathering took place in Lutsk. Book of the Eastern Borderlands. 2011]. [in Poland]. URL: <https://archiwum.rp.pl/artykul/1043624-W-1429-r-w-Lucku-doszlo-do-niebywalego-zjazdu.html>

Дата першого надходження статті до видання: 26.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)